

Adalékok a kereskedelmi törvény revisiójához.

Irta : dr. Fleischmann Sándor, budapesti ügyvéd.

XI. cím.

Elérkeztünk kereskedelmi törvényünk egyik leggyengébb részéhez, a szövetkezetekről szóló címhez. Ezen egész cím magában hordja a készületlenség, az elhamarkodottság bélyegét és soha megérdemeltebb megrovásban a magyar törvényhozás a külföldi bírálók részéről nem részesült, mint a szövetkezetekről szóló szakasz bírálatánál. Itt elválnak utjaink. Dr. Riessernek nem volt alkalma a szövetkezetekről nyilatkozni, mert a szövetkezetek hiányoznak a német ker. törvényből. Minket ker. törvényünk balsorsa kényszerít a szövetkezetekkel e helyütt foglalkozni.

A szövetkezet jogi és gazdasági szerepének teljes félreismerésének tulajdonítandó, hogy törvényünk a szövetkezeteket feltétlenül és minden körülmények között kereskedelmi társaságoknak declarálta.

Bár törvényünk szóról-szóra átvette a német és osztrák szövetkezeti törvény 1. §-ának definitióját, épenséggel nem recipiálta annak szellemét. A német törvény megkívánja ugyan szintén — a mienkével azonos — gazdasági célokat, a melyek elérésére a szövetkezet alakult legyen, azonban kereskedelmi célokról ott szó sincsen. Mert bár úgy a német, mint az osztrák törvény a szövetkezeteknek ugyanazon vagy hasonló jogi helyzetet tulajdonítja, mint a kereskedőknek, abból még nem következik, hogy a szövetkezetek kereskedelmi társaságok.

A midőn ez alapon a szövetkezetet csak akkor tekinti létezőnek, ha bejegyeztetik és mivel a bejegyzés csak a cégjegyzékbe történhetik, egyszerűen rádictálta a szövetkezetekre, hogy azok kereskedelmi társaságok. A német „eingetragene Genossenschaft“ sem jelent bejegyzett keresk. társaságot. „A bejegyzett szövetkezet ugymond Parisius (Die Genossenschaftsgesetze im deutschen Reiche 115. oldal) a kereskedelmi társaságokat, mint azokkal egyenlő jogu intézmény, kiegészíti, a mennyiben úgy mint

ezek, anélkül hogy a törvény által jogi személynek deklaráltatnék, gazdaságilag önálló forgalmi intézménynyé vált, mely tulajdont, dologi és más vagyoni jogokat szerez és tovább ad, perel és pereltetik. *A bejegyzett szövetkezet nem kereskedelmi társaság, azonban fel van ruházva a német ker. törvény által a kereskedőnek adott jogokkal és arrótt köteleességekkel.*“

És ez természetes is, mert hiszen a törvény nem is tételezi föl a szövetkezettől, hogy kereskedelmi czélok megvalósítására irányuljon működése, sőt az ilyen czélú működést egészen kizárni látszik és ha vitatkozni lehet is a fölött, hogy valamely szövetkezet bizonyos körülmények között pl. ha a hitelszövetkezetek másoknak, mint saját tagjainak ad hitelt, kereskedelmi társaságnak minősíthető, vagy minősítendő-e, annyi bizonyos, hogy *rendes és kereskedelmi törvényünk által is kontemplált körülmények között a szövetkezet nem kereskedelmi társaság* és pedig egyszerűen azért nem, mert hiányzik belőle a kereskedelmi speculativ czélzat.

A kereskedelmi törvény revisiójánál tehát első sorban tekintettel arra, hogy a szövetkezetek történeti fejlődése is teljesen kizárja a kereskedelmi társaságokkal való analógiát és tekintettel arra, hogy a külföldön, különösen Németországon szerzett tapasztalatok alapján bátran mondhatjuk és a nálunk e téren tapasztalt hallatlan visszaélések folytán a legnagyobb sajnálattal constatálhatjuk, hogy a keresk. törvény nyüge előli az oly fontos nemzetgazdasági tényezőt képező gazdasági szövetkezeteket — azt kell javasolnunk, hogy a szövetkezetek a keresk. törvény és a kereskedelmi társaságok kötelékéből kivétessenek és önálló szabályozásban részesüljenek.

Kereskedelmi törvényünk ugyanis, mint alább látni fogjuk, nemcsak hogy a szövetkezeteket kereskedelmi társaságoknak minősíti, a nélkül, hogy ebből levonná a következtetéseket, hanem ezen félreismert társulati alakzatokra péle méle alkalmazza a részvénytársaságokra felállított szabályokat. És ezen rendszernélküli kapkodás, ama megfoghatlan törekvés rövidség után, a mely minden ismétléstől irtózik, idézte aztán elő, hogy keresk. törvényünknek a szövetkezetekről szóló czime egyike a leg-tökéletlenebbeknek és leghézagosabbaknak.

Nem fognak, úgy remélem, hosszadalmassággal vádolni, ha keresk. törvényünk e czimével behatóbban akarok foglalkozni, mert hiszen nyílt titok, hogy tisztességes szövetkezet nálunk csak küzdelmek árán létezhetik és ha alakult is, rendszerint a szövetkezeti tagok kizsákmányolására használták fel őket vagy pedig a komoly törekvésű társulatok inkább más, hogy úgy mondjam, „magánjogi“ alakot választottak és a legkülönbözőbb „egyletek“ czége alatt működnek.

Nem akarok azon vitákkal foglalkozni, melyekkel köteteket töltöttek meg a német jogászok, hogy vajjon ker. társaság-e a szövetkezet vagy sem? Elégnek tartom constatálni, hogy mindazon törvényhozások, melyek a szövetkezetekkel foglalkoztak, kivették őket a ker. jog keretéből, azokat külön törvényes szabályozás tárgyává tették, hogy a szövetkezet bejegyztetése is nem a rendes cégjegyzésben történik, hanem a cég hivatal által kezelt „Genossenschaftsregister“-ben.

Első sorban különös megfontolás tárgyát fogja képezni, vajjon a különböző célok megvalósítására alakult szövetkezetek vagy szorosabban a ker. törvény 223. §-ában felsorolt szövetkezetfajok valamennyien egy és ugyanazon módon szabályozhatók-e, vajjon oly intézkedés, mely az egyik szövetkezet jellegével megfér és annak fejlődését előmozdítja, nem akadályozza-e meg a másiknak életműködését. Mert ne feledjük el, hogy kereskedelmi törvényünk minden habozás nélkül — és nézetem szerint helyesen — a szövetkezetek közé felvette a kölcsönös biztosító-társaságokat, a mely szövetkezeti alakzat pedig sok tekintetben különbözik a többiektől, úgy, hogy igen befolyásos és tekintélyes jogászok még mindig kétségbe vonják a kölcsönösen biztosító társaságok szövetkezeti minőségét.

Az fogja tehát a ker. törvény 11. czimében foglalt rendelkezések helyességének próbakövét képezni, ha azok kivétel nélkül minden szövetkezetre nézve alkalmazhatók és alkalmazásukban üdvösek. Ezen egyöntetű szabályozás azonban csak akkor lehet sikeres, ha a törvényhozás arra szorítkozik, hogy megállapítsa azon feltételeket, melyek mellett a törvényhozás azokat, mint személyösszességeket

ismeri, ha megállapítja általános körvonalakban a szövetkezet belső organisatióját és azoknak viszonyát harmadik személyekkel szemben. De azonnal ellenmondásokra tévelyedik es inconsequenciákat teremt a törvényhozás, melyt — miként ker. törvényünk teszi — kötelező szabályokat állít fel az üzletvezetésre és a tagoknak egymáshoz és a szövetkezethez, mint egészhez való viszonyára nézve.

Már mostan eltekintve azon kerettől, melybe a 11. czim illesztetett, keresk. törvényünknek 224—230, 240—257. §§-aiban foglalt azon rendelkezések, a mennyiben a fentebb említett általános szabályokat tartalmazzák, nagyban és egészben megállhatnak és különben is teljesen meg egyeznek a continens összes törvényeinek vonatkozó rendelkezéseivel.

Kifogásolandó itt csak az volna általánosságban, hogy a törvény, nem tekintve a szövetkezetek és részvénytársaságok közötti azon lényegében rejlő különbségekre, melyek terminológiáját minden válogatás nélkül alkalmazza amazokra is. Nem szabad tehát ama szakaszok ismétlését sajnálni, hol a részvénytársaságokra tétetik egyszerűen utalás, mert mint alább kimutatom, azok nem alkalmazhatók mindenben a szövetkezetekre és így okvetetlenül zavarokra szolgáltatnak alkalmat.

Azon kérdés, vajjon megengedtéssék-e, hogy szövetkezetek tagjaik korlátolt felelősségeivel alakulhassanak, elkeseredett vitákra adott alkalmat. Elméleti szempontból e kérdés nincs eldöntve, de a ki elfogulatlanul vizsgálja a korlátolt felelősség mellett felhozott érveket, kénytelen lesz constatalni, hogy ezek a komoly kritikát ki nem állják. A korlátolt felelősség nem egyéb fél rendszabálynál és ez mindig káros. A szövetkezet közös üzletkezelés mellett különös támogatással akarja céljait elérni „wirthschaftliche Zwecke durch wirthschaftliche Mittel“. Vagy biznak a tagok egymásban és vállalatukban, akkor hát mindegyik egész vagyoni és gazdasági személyével támogassa a szövetkezetet vagy pedig nem bizik, akkor ne szövetkezzék; a szövetkezetnek nem az a célja, hogy az üzletrészekkel speculáljanak. Ez a korlátolt felelősség épenséggel nem egyéb, mint utmutatás ezen speculációra. Egy-két üzletrészt kockára tesznek és ha nem kamatoz

búsasan, akkor ott hagyjuk. Innen van, hogy az ily szövözetkezetek csakhamar elvesztik komoly jellegüket, az igazgatóság nem tesz egyebet, mint minden lehető és lehetetlen eszközökkel tagokat verbuvál és ha betekintünk a cégjegyzékbe, azt fogjuk tapasztalni, hogy a tagok névjegyzéke félévről-félévre amnyira változik, hogy alig marad meg a tagok $\frac{9}{10}$ része egy-két hónapnál tovább. És ezt még mindig szövözetkezetnek nevezik, holott bizony szövözetkezésről alig lehet szó, még kevésbbé arról, hogy az ily ingadozó tagok komolyan foglalkozzanak a szövözetkezet ügyével. Ezt teszi épen a részvénytársasággal való veszedelmes analogia, mely a szövözetkezeteket, persze a korlátolt felelősség mellett alkultakat, nem a közös érdekekkel bíró tagok társulására teszi, hanem egyszerűen nagy nehezen a tagokra kényszerített üzletrészek tömegévé degradálja.

Érezte azt az osztrák „Genossenschaftsverband“ és a harmadik összgyűlésen egyhangulag azon határozatot hozta, hogy: *„Die beschränkte Haftung der Genossenschaften behindert die gedeihliche Entfaltung des oesterreichischen Genossenschaftswesens und ist deshalb wegen Abänderung der bezüglichlichen Bestimmungen des Genossenschaftsgesetzes vom 9. April 1883. eine wohlbegründete Eingabe an die gesetzgebenden Körperschaften zu richten.“*

Ime, így nyilatkoznak azok, a kiknek állítólagos javára engedték meg a korlátolt felelősséget; és úgy hiszem, bármit mondjanak is ezzel szemben az elmélet emberei, a jövőben a törvényhozás csakis ez után indulhat.

Nálunk is azon könnyű mód, melylyel a szövözetkezetek tagságától szabadulhatnak és a felelősség azon csekély mértéke, melylyel a tagság jár, idézte elő azon végtelen zavarokat a szövözetkezetek terén, a melyek végül is közmegvetés tárgyává teszik ezen fontos közgazdasági intézményt.

Nem lehet ennek következtében eléggé ajánlani, hogy az új szövözetkezeti törvényben töröltessék el a tagok korlátolt felelősségének lehetősége és fogadtassék el a német törvény 12. §-ának elve, mely szerint *„a mennyiben erre a szövözetkezet vagyona nem elégséges, a szövözetkezet tartozásaiért a szövözetkezeti tagok egyetemlegesen egész vagyonukkal felelősek.*

Ugyanily felelősséggel felelnek az új tagok is a szövetkezet *minden* tartozásáért. Az ezzel ellenkező megállapodás harmadik személyekkel szemben joghatálylyal nem bír.“

Különben is egyes szövetkezetek korlátolt felelősség mellett nem is igen állhatnak fenn. Tegyük fel pl., hogy a kölcsönösen biztosító társaság korlátolt felelősség mellett alakult meg. Itt a tagok üzletrésze az évi díjból áll. A ki ezen díjat befizette, az a 231. §. értelmében eleget tett minden kötelezettségének és a biztosított tagok felelőssége az évi díj befizetésével megszűnt, úgy, hogy ha ezen évi díjak nem elégségesek a megtérítendő károk fedezésére, a szövetkezet nem tehetne eleget kötelezettségének, mert hiszen az üzletrészen — évi díjon — felül a tagok nem felelnek, úgy, hogy a korlátolt felelősséggel alakult biztosító szövetkezetek biztosításai nem különböznének semmi-
ben sem az állandó biztosítási díj mellett biztosító vállalatokéitól, vagy más szóval a korlátolt felelősség mellett alakult szövetkezetek nem mások, mint részvénytársaságok, melynek részvényesei tagoknak és részvényei üzletrészeknek neveztetnek, de melyeknél a közös üzletkezelés és kölcsönösségnek nyoma sincsen.

Hogy minő eredményekre vezet azon kapkodás, melylyel a magyar keresk. törvény a részvénytársaságokra felállított elveket a szövetkezetekre is rendeli alkalmaztatni, bizonyítja többek között, hogy a 246. §. szerint a törvény 218. §-a szövetkezetre is alkalmazandó. A 218. §. 5. pontja pedig büntetést ró azon részvénytársaság igazgatóságára, mely saját részvényeit a 161. §. ellenére megszerzi — megbüntetendő tehát azon szövetkezet igazgatósága, mely — a mi különben minden kilépő taggal megtörténik, megszerzi a szövetkezet üzletrészeit. Tudjuk, hogy az itt a 235., ill. 237. §-sal mutatkozó ellentét csakis a törvényhozó elhamarkodásának következménye, de mindenesetre megbélyegzi a törvényhozó és törvénye méltóságát.

Tulesik ezen dolgozat keretén kimutatni, vajjon a szövetkezetünkre nézve törvényünkben tartalmazott szabályok alkalmazhatók-e a biztosító szövetkezetekre is a nélkül, hogy ezen intézmény alapjaiban meg ne rendítenék.

Szakértő írók, közöttük különösen Klang, azon eredményre jutottak, hogy nem,

És ezt a jogász is természetesnek fogja találni. Ha a kir. kuriának és a szövetkezeti törvénnyel oly közeli viszonyban levő Schnierer urnak hinnünk szabad, a törvény nem akar különbséget tenni a kölcsönös és a díj melletti biztosítás között.

Bizonyos, hogy a szövetkezetek lényege, a kölcsönösség fogalma ezen különbséget megteremtette és így el nem lesz kerülhető, hogy a törvényhozó világosan ne nyilatkozzék az iránt, vajjon a II. rész hetedik czime mennyiben alkalmazható és alkalmazandó a kölcsönös biztosításra is, és hogy különösen a kölcsönösen biztosító szövetkezetek ügyleteire nézve általános elveket fel ne állítson, a mennyiben ugyanis ezen ügyletek a mostani I. rész 11. czimének rendelkezéseivel ellentétben állhatnak.

Itt csak jelezni kívántam a hiányokat. Tüzetes részletezése ezen egyes szakaszoknak, melyek semmi körülmények között a kölcsönös biztosításra nem alkalmazhatók, de a melyekre a kölcsönösen biztosító szövetkezet épen a törvény erejénél fogva alapítható és annak következtében a legnagyobb zavarra adhatunk alkalmat, — t. szerkesztő ur engedelmével — külön tanulmány tárgya leend.

(Folytatása következik.)